

ІНФОРМАЦІЯ ЯК СПОСІБ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

INFORMATION AS A WAY TO FIGHT CORRUPTION

Колеснікова М.В.,
к.ю.н., викладач кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумський державний університет

Турук Н.В.,
студентка
Сумський державний університет

У статті було досліджено роль такого способу боротьби з корупцією в Україні як інформація. Окреслено та визначено проблеми використання інформації для недопущення корупції в суспільних відносинах, запропоновані зміни в існуючі інформаційні системи та законодавство для створення реальної системи боротьби з корупцією.

Ключові слова: корупція, інформація, правова інформація, використання інформації, боротьба з корупцією, Єдиний реєстр, інформатизація, електронне урядування, інформаційні системи, електронний документообіг.

В статье была исследована роль такого способа борьбы с коррупцией в Украине как информация. Определены и обозначены проблемы использования информации для недопущения коррупции в общественных отношениях, предложены изменения в существующие информационные системы и законодательство для создания реальной системы борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: коррупция, информация, правовая информация, использование информации, борьба с коррупцией, Единый реестр, информатизация, электронное управление, информационные системы, электронный документооборот.

The article was investigated the role of this method of fighting corruption in Ukraine as information. The problem outlined and use of information for preventing corruption in public relations, proposed changes to existing information system an legislation to create a real system of combating corruption through information and its species. Revealed some shortcomings exercise fight corruption and ways to overcome these disadvantages by using the information. Established order to root in society is a negative phenomenon as «corruption» are used several measures to prevent, curbing corruption. One of them is the use of information technology in the detection and punishment for corruption. Yes, one of them is the creation of special websites, registers, creation of data bases, electronic document administration, but at the same time, while these measures have not led to improvements in the area of prevention, the fight against corruption. Today, information technology used in the fight against corruption, but the creation of some websites and registries will not ensure effectiveness of this struggle. Examples of other countries in combating corrupt actions and systems indicates that you need to improve information technology used by or will benefit public authorities, the purpose of existence is – the end of corruption in Ukraine. Implementation of these measures requires appropriate information support and the creation of specialized software, the use of which to ensure the law enforcement agencies and state and local governments. Therefore, the role providing information and the information itself is growing every day, requiring amendments to the current law enforcement for Ukraine.

Key words: corruption, information, legal information, use of information, anti-corruption, single register, e-government, information systems, electronic documents.

Проблема корупції набула особливої актуальності в останні роки вельми інтенсивно – все пояснюється зростанням рівня хабарництва та занепадом економічної ситуації в суспільстві.

В останні роки отримано ряд результатів, які свідчать про те, що корупція являє собою комплексне явище, яке має багато різних каналів для свого «проростання» у суспільстві.

Дану проблему намагаються вирішити ще із започаткування незалежності України, але вже більше 20 років все марно, оскільки завжди представники українського суспільства прагнуть отримати ту чи іншу вигоду для себе шляхом просунення «грощима», «родинними зв'язками» та іншими способами.

Питання ефективних засобів запобігання та протидії корупції є однією із найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Україна. Прийняття належних правових актів та застосування інформаційних технологій надасть результат в подоланні корупції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою

схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

У наш час найбільш характерними і поширеними формами прояву корупції є одержання неправомірної вигоди, підкуп державних і суспільно-політичних діячів, чиновництва, незаконний протекціонізм та ін. Сприятливим ґрунтом для корупції є одержавлення громадського життя, бюрократизація суспільства і держави, надмірна централізація управління, процвітання тіньової економіки, відмова від реальної демократії тощо. Особливо широких масштабів корупція набуває у кризових ситуаціях, у періоди розладу соціально-політичних режимів. Необхідно зазначити, що вчені розрізняють кілька форм корупції: низова (дрібна, повсякденна); вершинна (велика, елітарна). Найбільш поширеними й небезпечними є корупційні прояви у владних структурах, де корупція пов'язана з використанням адміністративного ресурсу (політична корупція, яка може виступати й у формі низової корупції – одержання неправомірної вигоди за реєстрацію підприємства, й у формі вершинної – використання адміністративного ресурсу для отримання «потрібного» результату, наприклад, виборів). Окрім неефективного витрачання матеріальних і фінансових ресурсів, політична корупція призводить до дискредитації демократичних цінностей, зростання недовіри до влади. До низової корупції «примикає» бюрократичний «рекети». Ці явища мають однакову природу і відрізняються лише тим, що, якщо корупціонер отримує винагороду за послуги із взаємної згоди з підприємцем, то

чиновник-рекетир вимагає неправомірну вигоду у бізнесмена всупереч його волі [2, с. 183].

Форми корупції у системі державної служби вельми різноманітні. Вони можуть виявлятися у виді: винагороди за отримання вигідних контрактів у формі оплати нібито консультативних послуг, установлення непомірно високих гонорарів за публікації або лекції; службового шахрайства та інших форм розкрадання; отримання «комісійних» за розміщення державних замовлень; надання державним службовцям різного роду послуг та інших «знаків уваги»; поїздок у закордонні відрядження, на відпочинок і лікування за рахунок зацікавлених у вирішенні питань партнерів; здирства неправомірної вигоди, зокрема, незаконних винагород за прискорене вирішення питань, видачу документів; здирства неправомірної вигоди у водіїв співробітниками органів, що забезпечують безпеку дорожнього руху; отримання керівниками від підлеглих частки неправомірної вигоди тощо [3, с. 117].

Причини корупційних проявів є: непомірне «розростання» бюрократичного апарату чиновників, значна поширеність дозвільних процедур у державному управлінні, криміналізація владних відносин (економічна залежність влади від приватного капіталу); низький рівень заробітної плати державних службовців; відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади; недосконалість законодавства, що регулює відносини влади і капіталу щодо сфери впливу; соціально-економічна криза в державі тощо.

Але будь-які вияви корупції мають негативний характер для більшості членів суспільства, оскільки лише менша частина при корупційному розквіті залишається задоволеною своїм соціальним, матеріальним становищем. Боротьба з корупційними схемами давно стала актуальною, що призводить до нагальності вирішення цієї проблеми.

Застосування різних та новітніх способів боротьби з корупцією прискорить вирішення даної проблеми та допоможе викоринити її. Одним з прогресивних способів є інформаційні технології, які ми звикли використовувати в більшій мірі у повсякденному житті, але їх застосування у сфері адміністрування державними органами, які займаються боротьбою з корупцією, є обов'язковим. Пояснюється це їх зручністю та результативністю.

Так, при їх застосуванні ключовим елементом є інформація, за допомогою якої можливе недопущення та припинення корупційних дій конкретних осіб та корупційних схем організацій та установ в цілому.

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4]. Інформація може виражатись в усній та письмовій, електронній формі. Саме письмова та електронна форма надає можливість забезпечення передачі інформації та підтвердження даних для викоринення корупції.

Законом України «Про інформацію» визначені види інформації за змістом, однією з яких є правова інформація. Згідно до ч. 1 ст. 17 цього Закону правова інформація – це будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо. Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про інформацію») [4]. Проте, на нашу думку, доцільно б включити до таких джерел й інформаційні системи, веб-портали, спеціалізовані реєстри.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання

корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [1]. Тобто, даний орган та його підрозділи займає одне з ключових місць у системі державної влади у боротьбі з корупцією. Іншими органами є Міністерство внутрішніх справ України, органи прокуратури України та інші.

Для їх діяльності необхідно застосовувати різні системи та технології в тому числі й інформаційні, що допоможуть запобігти та побороти корупцію – інформаційні системи, веб-портали, спеціалізовані реєстри, бази даних.

В процесі антикорупційної боротьби актуально використовувати можливості, які забезпечуються глобальною мережею Internet. Вже сьогодні за допомогою мережі можна обмінятися досвідом роботи у сфері боротьби з корупцією між самими правоохоронними органами, засобами масової інформації, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, самими громадянами; ознайомитися з результатами заходів по боротьбі з корупцією, проектами таких заходів, які ще тільки були розроблені та впроваджені в суспільство тощо.

В Україні з 2004 року здійснюється постійне оновлення внутрішньої та зовнішньої веб-сторінок, де започатковано розділ «Матеріали з питань дотримання законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією в органах виконавчої влади», створено власну пряму телефонну лінію «Державна служба», здійснюються заходи щодо створення Інтернет-лінії «Запобігання проявам корупції».

Інформаційні засоби також надають можливість ознайомитись кожному громадянину України з результатами проведення антикорупційних заходів. Наприклад, на відповідному сайті жителі Чернігівської області зможуть прослідкувати за здійсненням заходів проти корупції, їх результати.

Іншим інформаційним способом боротьби з корупцією та ознайомленням з інформацією про вчинення корупційних правопорушень є створений Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Оприлюдненню на офіційному веб-сайті підлягають відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, щодо яких судами прийняті відповідні рішення, які набрали законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення, починаючи з 01 січня 2014 року.

Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей з Реєстру здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України шляхом пошуку та перегляду інформації про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення згідно нормативних документів.

Пошук інформації про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, здійснюється за прізвищем, ім'ям, по батькові.

Але, беручи до уваги досвід зарубіжних країн, а саме Німеччини, серед антикорупційних механізмів слід позитивно оцінити намір створити реєстр корумпованих фірм. В результаті чого, фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів та відсторонення від участі в державних закупівлях.

Включення до українського «корумпованого» реєстру також й відомостей про юридичних осіб дозволить відслідкувати: по-перше, зв'язок деяких юридичних та фізичних осіб у корумпованих схемах; по-друге, дозволить відсторонити такі фірми від участі у виконанні державних замовлень.

Тобто, засоби інформатизації заслуговують на увагу завдяки своїй результативності у боротьбі з корупцією. Тому, включення їх до Закону України «Про інформацію»

видом правової інформації, створення окремого правового акту з регулювання питань їх застосування, суб'єктів створення, використання таких засобів набуває своєї актуальності з кожним роком.

Іншим питанням є удосконалення чинного законодавства щодо правового забезпечення доступу до інформації, що містить дані про корупцію.

Стаття 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлює перелік відомостей, що підлягають обов'язковому оприлюдненню розпорядником в ініціативному порядку, тобто інформації про свою діяльність, а саме: організаційну структуру, місцезнаходження, повноваження, структуру, поіменний керівний склад, службові номери телефонів, адреси електронної пошти, розклад роботи та графік прийому громадян, порядок та умови надання послуг, обсяг та механізми витрачання бюджетних коштів тощо [5].

Проте, необхідним доповненням положень цього Закону є й розміщення інформації про здійснення антикорупційних заходів, їх результати, інформація про окремих посадових осіб, які притягнені до юридичної відповідальності за вчинення корупційних дій.

Орієнтація на світовий досвід використання інформації в боротьбі з корупцією для України також підвищить ефективність її викоринення. Так, наприклад, заслуговує на увагу досвід Фінляндії. Сьогодні майже всі органи державної влади Фінляндії мають власні веб-сайти та пропонують ряд он-лайн послуг: громадяни можуть шукати та отримувати інформацію, надсилати запити, брати участь у голосуванні, подавати заяви та взаємодіяти з посадовими особами. Політика відкритості та можливість електронного доступу до інформації має наслідком низький рівень корупції у Фінляндії, факти корупційних діянь у країні трапляються скоріше як винятки, ніж як закономірність. Положення, які стосуються прозорості (Конституція і Закон «Про відкритість діяльності уряду»), використовуються на всіх рівнях державної адміністрації. Ними проголошується право доступу до всіх державних документів як основне право громадянина, у свою чергу, органи державної влади зобов'язуються превентивно забезпечувати інформацією громадськість. Деякі країни, як-от Корея та Мексика, зосередилися на тому, щоб зробити владу відкритішою для публічного контролю для боротьби з корупцією [6].

Актуальним питанням щодо використання інформації в боротьбі з проявами корупції є електронне урядування. Так, в Законі України «Про інформацію» серед основних напрямів державної інформаційної політики є й розвиток електронного урядування (ч. 1 ст. 3) [4].

Під поняттям «електронний уряд», яке походить від англійського «e-government», спочатку розуміли футуристичний уряд «електронних громадян», що регулює життя і безпеку комп'ютерної мережі в цілому й електронний бізнес зокрема. У сучасному розумінні термін «e-government» тлумачиться не лише як «електронний уряд», а й «електронне управління державою», тобто використання в органах державного управління сучасних технологій, у тому числі й Інтернет-технологій [7, с. 138].

Проте однозначності у визначенні «електронного уряду» на даний момент не існує. Навіть дослівний переклад з англійської мови не надає чіткості даному поняттю. Але ж зрозуміло, що «електронний уряд» має охоплювати не

тільки мережеву інфраструктуру саме уряду, але в цілому і всю інфраструктуру органів державної влади та місцевого самоврядування.

Країна, яка проводить політику прозорості в сфері здійснення державної влади є Південна Корея. Так, з 1999 року у Сеулі діє програма OPEN – система контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації, яка викликала справжню сенсацію серед національних антикорупційних програм. Програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією.

В Україні, на жаль, відсутня така система, впровадження якої давало б змогу попереджати прояви корупції.

Ще у 2014 році в Україні було запроваджено електронний документообіг. Так, до кінця липня в Уряді почав діяти паралельний документообіг – паперовий та електронний. Міністр Кабінету Міністрів України, Остап Семерак, пояснив, що така система діятиме лише в перехідний період, який триватиме не більше двох місяців. Описля Уряд перейде на електронну систему. Упровадження електронного документообігу відбувається доволі важко, чиновники намагаються сповільнити цей процес. «Але моя позиція незмінна: ми повинні запровадити систему документообігу як першу частину електронного урядування», – цитує слова Остапа Семерака прес-служба Міністра Кабінету Міністрів.

Корупція, зазначив урядовець, є однією з найбільших проблем розвитку нашої країни. «Ми з нею боремося. І електронне урядування – один із заходів у боротьбі з корупцією в Україні. Тепер чиновник не матиме можливості приховати якийсь документ чи пришвидшити його розгляд в чийсь лобістських інтересах. Усе буде на видноті», – наголосив Остап Семерак [4].

У Концепції розвитку електронного урядування України зазначено, що метою впровадження е-урядування в Україні є розвиток електронної демократії задля досягнення європейських стандартів якості електронних державних послуг, відкритості та прозорості влади для людини та громадянина, громадських організацій, бізнесу [8].

Отже, на сьогоднішній день потребують удосконалення законодавчі й технічні умови, необхідність врахування міжнародного досвіду набуває актуальності для впровадження реального електронного документообігу та електронного урядування в Україні.

Вирішення проблем забезпечення інформатизації призведе до таких важливих наслідків, як зменшення кількості ухвалених незаконних рішень влади; попередження незаконності та проявів корупції в діях чи бездіяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування; доступність публічної інформації про стан корупції для всіх громадян шляхом доступу до інформаційних систем, реєстрів, баз даних.

В результаті проведеного дослідження, можна встановити, що сучасний стан інформатизації як засіб боротьби із корупцією потребує розширення та удосконалення. На сьогодні вже прийняті деякі нормативно-правові акти щодо забезпечення інформацією не тільки органи влади, а й громадян України; визначені орієнтири на електронне урядування, забезпечення прозорості та відкритості влади; проте, законодавство потребує доповнень щодо безпосередніх способів закріплення, використання інформації, яка містить дані, необхідні для боротьби та недопущення процвітання корупції в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
2. Настюк В. Я. Сутність і причини корупційних проявів в Україні / В. Я. Настюк, В. В. Белевцева // Питання боротьби з корупційними правопорушеннями. – 2014. – № 27. – С. 182–191.
3. Настюк В. Я. Форми корупції в митних органах / В. Я. Настюк // Особливості взаємодії спеціальних підрозділів «К» Служби безпеки України з іншими правоохоронними органами у сфері протидії контрабандній діяльності : матеріали науково-практичної конференції. – Х. : Оберіг, 2008. – С. 117–124.

4. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2658-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
6. Бонісар Д. «Privacy International». Свобода інформації в світі / Д. Бонісар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.privacyinternational.org/foi/survey>
7. Коліушко І. Б. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління / І. Б. Коліушко, М. С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Бібліотека інформ. суспільства, 2004. – С. 138–143.
8. Концепція розвитку електронного урядування в Україні від 13 жовтня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.